

Разовій спеціалізованій вченій раді
ДФ 26.055.069
Державного торговельно-
економічного університету
02156, м. Київ, вул. Кіото, 19

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Бабаджанян Гаяне Бабаджанівни
на тему «Правове забезпечення саморегулювання господарсько-
торговельної діяльності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

1. **Актуальність теми дисертаційної роботи.** Успішність будь якої країни багато в чому залежить як від правильної економічної політики уряду, так і від відповідального ставлення бізнесу до провадження своєї діяльності. Мова не йде лише про правову поведінку в сфері оподаткування чи державного контролю. Успішність країни – це об'єднані дії держави, бізнесу та народу цієї країни, де одним із головніших гравців безумовно є суб'єкти господарювання.

Саморегулювання, на нашу думку, є тією ознакою, яка свідчить про високий рівень економічного розвитку держави. Якщо використати аналогію з людиною, саме самоусвідомлення що є «добром», а що є «злом» є запорукою дорослого повноцінного члена суспільства. Багато історичних прикладів доводять, що діяльність бізнесу, яка спрямована на дотримання стандартів якості, використання інновацій, додержання соціальної справедливості у розподілі прибутків між власниками та працівниками, як то було в повоєнній Японії, призводить до стабілізації та розвитку країни в цілому.

В економіці кожної країни, і світовій, зокрема, великий сегмент належить торговельній діяльності, як основному виду господарської діяльності. Таким чином, ставлячи перед собою завдання щодо правового забезпечення саморегулювання господарсько-торговельної діяльності, будь-яка держава, особливо, та яка здійснює структурні перетворення, та у якої попереду післявоєнне відновлення, має чітко усвідомлювати, що без наявності балансу між інтересами держави, бізнесу та споживачами, нормальне функціонування ринку є неможливим.

У зв'язку з цим перед вітчизняною правовою наукою постало завдання здійснення аналізу проблеми правового регулювання забезпечення саморегулювання господарсько-торговельної діяльності. Водночас цій проблемі поки що правники недостатньо приділяють уваги.

Тому актуальність обраної дисертантом теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і заперечень. При цьому слід відмітити, що зазначена тема узгоджена з науковою темою кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету «Правове регулювання цифрової економіки» (номер державної реєстрації: 0121U110717).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, який містить 219 найменувань, та додатків.

Визначивши за мету роботи визначення особливостей саморегулювання господарсько-торговельної діяльності, а також наукове обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення законодавства України з питань саморегулювання, автором були чітко окреслені і завдання, які необхідно було виконати під час дослідження. Результати роботи, зокрема, її зміст та отримані висновки, свідчать про те, що поставлені автором завдання повністю та успішно виконані.

Високий ступінь вірогідності і наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено також використанням відповідних наукових методів – діалектичного, системно-функціонального, порівняльно-правового, формально-логічного, а також методу правових аналогій та юридичної логіки.

Все це дозволило здобувачеві сформулювати ряд важливих наукових положень, висновків та рекомендацій (с. 173-183).

3. Наукова новизна одержаних результатів не викликає сумнівів. Положення дисертації реально ґрунтуються на об'єктивних теоретичних дослідженнях, висновки є достовірно обґрунтованими та базуються на теоретичних судженнях автора. Наукова новизна одержаних результатів дисертації визначається тим, що вона є першим в українській правовій літературі монографічним дослідженням, у якому розглядаються теоретичні та практичні проблеми правового забезпечення саморегулювання в господарсько-торговельній діяльності.

Висвітлені автором пропозиції можуть бути застосовані для розвитку цивільного та господарського права, поглиблення знань про правове забезпечення саморегулювання в господарсько-торговельній діяльності, для забезпечення адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у зазначеній сфері.

Заслуговують на увагу наступні положення дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади правового забезпечення саморегулювання господарсько-торговельної діяльності» прикладом наявності наукової новизни є, зокрема, авторське визначення поняття господарсько-торговельної діяльності як самостійного упорядкування суб'єктами господарювання своєї діяльності за допомогою розроблених та встановлених правил шляхом задіяння власних засобів, активної поведінки з урахуванням комерційних інтересів (стор. 39-40).

Наукову новизну мають авторські розробки, що стосуються узагальнення щодо взаємодії державного регулювання та саморегулювання у господарсько-торговельній діяльності, в аспекті того, що для того, щоб державне регулювання було ефективним та підтримане бізнесом у цій галузі потрібно продовжувати розвивати функціонування саморегулювних організацій, наділяти їх, за необхідності, делегованими повноваженнями (стор. 52-58).

Також дисертантом здійснено узагальнення того, що державне регулювання господарсько-торговельної діяльності визначає кордони здійснення саморегулювання самими учасниками і кордони втручання органів державної влади у саморегулювання. Зроблено висновок, що оптимальне використання саморегулювання у господарсько-торговельній діяльності може зменшити тиск та завантаженість органів державної влади.

Заслуговує на увагу класифікація обмежень саморегулювання господарсько-торговельної діяльності залежно від: форми здійснення господарсько-торговельної діяльності (обмеження в оптовій, роздрібній торгівлі, громадського харчування тощо); засобів саморегулювання господарсько-торговельної діяльності (обмеження щодо договорів купівлі-продажу, поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, оренди, міни (бартеру), лізингу тощо); обмеження щодо створення та діяльності громадських об'єднань, господарських об'єднань, бірж, торгово-промислових палат тощо (стор. 59-66).

Другий розділ дисертаційної роботи Г.Б. Бабаджанян присвячений питанням нормативного саморегулювання господарсько-торговельної діяльності. Серед позитивів цієї роботи слід назвати те, що автором значну увагу приділено аналізу та теоретичному узагальненню положень про договір

як засобу саморегулювання у господарсько-торговельній діяльності. Викликає схвалення правовий аналіз звичаю торгівлі як засобу саморегулювання (стор. 88-97).

Науковою новизною є результати проведеного анкетування, за допомогою якого було проведено дослідження ефективності застосування суб'єктами господарювання етичних кодексів в оптовій та роздрібній торгівлі та проблем правового забезпечення функціонування електронної (цифрової) торгівлі (стор. 108-111);

Заслуговує на увагу узагальнення автора щодо стандартів ведення господарської діяльності у аспекті того, що практика та стандарти у господарсько-торговельній діяльності мають відповідати законодавству, міжнародним договорам та іншим зобов'язанням суб'єкта господарювання. Найбільш значне застосування доброї практики у господарсько-торговельній діяльності в Україні спостерігається у сільськогосподарській галузі та агропереробній промисловості, оскільки євроінтеграційній вектор сприяв імплементації низки положень *acquis* ЄС у результаті зобов'язань визначених в Угоді про асоціацію (стор. 115-118).

Дисертантом здійснено узагальнення щодо підходів до розуміння принципів корпоративної соціальної відповідальності у господарсько-торговельній діяльності, у аспекті того, що до них можна віднести: виробництво лише якісної продукції та надання послуг, ефективне ведення бізнесу, дотримання міжнародних угод та використання рекомендацій міжнародних стандартів, врахування загальноприйнятих етичних норм в діловій практиці, участь у організації проведення партнерських програм, соціальних та благодійних проєктів тощо (стор. 114).

Слушним видається науковий підхід щодо визначення етичного кодексу як саморегулювального засобу комунікації між представниками, учасниками ринку та органами державної влади, споживачами товарів та послуг. Цей засіб є документом, який встановлює основні принципи, стандарти та правила поведінки, які спрямовані на забезпечення високого рівня етичності та відповідальності серед працівників та усіх учасників організаційного середовища (стор. 101-106).

Обґрунтованою видається пропозиція авторки щодо внесення змін (доповнення) до Господарського кодексу України, проєктів Законів України «Про торгівлю» та «Про саморегулювальної організації» від 08.02.2022 р. №7025, а також пропозиція щодо створення на базі Міністерства економіки України самостійного структурного підрозділу, який буде займатися проблемами

удосконалення регулювання у сфері електронної торгівлі, зокрема, на маркетплейсах та в соціальних мережах (стор. 183).

У третьому розділі дисертант висвітлює окремі засоби саморегулювання господарсько-торговельної діяльності.

Зокрема, здійснено науковий підхід щодо визначення ознак саморегулювних організацій господарсько-торговельної діяльності: це юридичні особи, що утворюються для певних цілей, основною метою яких є не отриманням прибутку, а об'єднання учасників підприємницької або професійної діяльності за ознакою єдності галузі (оптова, роздрібна торгівля, надання послуг тощо), задоволення інтересів членів саморегулювних організацій та споживачів їх товарів (робіт, послуг тощо), а у випадках делегування до саморегулювних організацій публічно-владних повноважень і публічного інтересу; самоврядність (самоуправління), адже саморегулювні організації засновуються з ініціативи суб'єктів господарювання на принципах добровільності членства (стор. 131-132).

Видається слушним зіставлення державного регулювання, приватного регулювання та саморегулювання в аспекті у електронної (цифрової) торгівлі: державне регулювання формує загальні засади діяльності суб'єктів господарювання та обмеження їх діяльності на цифрових платформах; приватне регулювання здійснюється на рівні самих цифрових платформ та є обов'язковою вимогою для користувачів (або третіх осіб користувачів) та застосовується у випадку недостатнього державного регулювання; саморегулювання є частиною приватного регулювання, та стосується лише тих осіб, які створюють певні «правила гри» для власного користування (стор. 151).

Переконливо обґрунтовано висновок про те, що саморегулювання може проявлятися у позитивному (позитивне) та негативному (негативне) аспекті завдяки швидкості розвитку цифрових технологій. Позитивне саморегулювання дозволяє продавцям, опираючись на принцип свободи підприємницької діяльності та добросовісності здійснювати продаж товарів та послуг. Покупці, в свою чергу, користуються цими послугами, на засадах добровільності. Негативне саморегулювання має місце в діяльності недобросовісних продавців, котрі в силу недосконалості законодавства порушують права споживачів. Позитивне саморегулювання проявляє себе в ефективній «добрій практиці» та етичних кодексах поведінки самих користувачів, цифрових продавців, як показник добросовісності та добропорядності (стор. 151-152).

Автором доводиться, що саморегулювні організації у сфері господарсько-торговельної діяльності можуть безпосередньо провадити свою діяльність в різних організаційно-правових формах, як то: господарська асоціація,

громадська організація або громадська спілка, які не мають визначеного статусу як саморегулівна організація на рівні закону, однак володіють певними функціями як саморегулівна організація. У господарсько-торговельній діяльності функціонують різноманітні саморегулівні організації оптово-роздрібної торгівлі відносно продуктів харчування (риби, м'яса, сирів, кави або ж узагалі сукупності певних продуктів та інше), торгівлі сільськогосподарськими товарами, торгівля промисловими товарами тощо (стор. 125; стор. 133 дисертації).

4. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані як у науково-дослідній роботі (для подальшої розробки загальних проблем інституту саморегулювання господарсько-торговельної діяльності), так і у правотворчій діяльності (у ході напрацювання та вдосконалення чинного законодавства, підготовки проектів законів тощо), навчальному процесі (під час викладення курсу з цивільного/господарського права) тощо.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях.

Основні положення роботи знайшли відображення у 6 наукових публікаціях, у тому числі 1 статтю опубліковано у науковому виданні, що входить до науко метричної бази Scopus, всі інші опубліковані у фахових виданнях. Також 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Г.Б. Бабаджанян відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація виконана за добре складеним планом та змістом, в яких повною мірою розкрита тема роботи та відображені основні складові елементи даної теми.

Визначені автором об'єкт та предмет дослідження відповідають темі та змісту роботи і заперечень не викликають.

Висновки, що сформульовані здобувачем за результатами дослідження правового регулювання саморегулювання господарсько-торговельної діяльності, є зрозумілими, обґрунтованими та доведеними.

Дисертаційне дослідження Г.Б. Бабаджанян відповідає вимогам, які встановлені до оформлення такого виду робіт. Дисертація та наукові праці, в яких висвітлено наукові результати дослідження відповідають академічній доброчесності.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи зміст рецензованого дисертаційного дослідження, вважаю за необхідне зробити ряд зауважень щодо положень роботи Г.Б. Бабаджанян, які потребують додаткового пояснення чи уточнення:

- у зв'язку із важливою роллю саморегулювання як одного із способів здійснення господарсько-торговельної діяльності видається слушним дослідження діяльності організацій захисту прав споживачів як засобу саморегулювання;

- потребує уточнення позиція автора щодо ефективності спільного регулювання та саморегулювання у сфері реклами в господарсько-торговельній діяльності, з огляду на внесення відповідних змін до Закону України «Про рекламу».

Водночас наведені зауваження стосуються лише окремих аспектів дослідження і не впливають в цілому на його позитивну оцінку, яка обумовлена відзначеними вище актуальністю, ступенем достовірності та обґрунтованості, новизни відповідних наукових результатів в галузі господарського права.

8. Загальний висновок. Рецензована дисертація є завершеним, самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності є значним досягненням для розвитку науки господарського права, а також характеризуються практичним значенням, спрямовані на розвиток та вдосконалення чинного законодавства.

Таким чином, підсумовуючи, слід зазначити, що дисертація на тему: «Правове забезпечення саморегулювання господарсько-торговельної діяльності», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (з наступними змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Гаяне Бабаджанівна Бабаджанян – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-
економічного університету
кандидат юридичних наук, доцент**

Юлія ТИЩЕНКО

